

De *Verwelkoming* van Barbara Ogier

Transcriptie en verantwoording

TOBIAS SANTENS

Inhoudsopgave

Inleiding: een politieke bespreking	2
Verantwoording bij de teksteditie	10
<i>De Verwelkoming</i>	12
Appendix 1	24
Appendix 2	25
Dankwoord	26

Inleiding: een politieke bespreking

Antwerpia huilt. De tranen trekken groeven in haar wangen. Haar Schelde is geblokkeerd, haar kunsten stellen het slecht en haar volk heeft honger. De god Apollo kan het niet aanzien. Troostend brengt hij haar goed nieuws. Er is een nieuwe vorst op komst, sterk als Hercules, en hij weet nog wat van kunsten af ook. Redding is nabij. Zo begint *Verwellecominghe op de Saele van Pictura aen Syne Keurvorstelycke Doorluchtigheydt Maximiliaen Emanuel (Verwelkoming)*. Het is een allegorisch toneelstuk, geschreven door de rederijkster Barbara Ogier bij een bezoek van de vorst Maximiliaan Emanuel II van Beieren aan Antwerpen in 1693. In het stuk snelt Antwerpia, een verpersoonlijking van Antwerpen, Beeldhouwkunst en Schilderkunst tegemoet. ‘Maak elk een bedanking voor onze vorst’, vraagt Antwerpia hen. Meteen stellen de kunsten alles in het werk om Maximiliaan te eren. Beeldhouwkunst beitelt en hakt tot hij een prachtige buste overhoudt en Schilderkunst beeldt Maximiliaan af in volle oorlogsstrijd. Dan is het aan Apollo, god van een derde kunst, de poëzie. Plechtig legt hij zijn lauwerkrans af en als een mens smeekt hij Maximiliaan, alstublieft, om een beetje geld als beloning voor dit stuk.

Op 17 februari 1693 moet het even stress geweest zijn bij de schildersgilde van Sint-Lucas in Antwerpen, die ook de rederijkerskamer De Olijftak omvatte.¹ Maximiliaan, vorst van de Zuidelijke Nederlanden, kondigde toen aan dat hij de volgende dag naar Antwerpen zou komen en hen wou bezoeken (Prims 1949:34). De Gilde kreeg het idee om een toneelstuk voor hem op te voeren en daarin sponsoring te vragen voor de bouw van nieuwe lokalen. Barbara Ogier, die al twee gelegenheidsstukken schreef (Van Vaeck-Verhouft 1997:391), leek daar de aangewezen persoon voor. Sponsoring was nodig, want de toestand van de Gilde en de rederijkerskamer was penibel. Veel van hun leden vertrokken naar het Noorden na de Spaanse overname van de Zuidelijke Nederlanden bij de val van Antwerpen in 1585 (Meeus 2003:127). Bovendien sponsorden de Spaanse landvoogd en de aartshertogen liever de jezuiten. Die waren namelijk veel geschikter om de katholieke ideologie uit te dragen dan de rederijkers, met hun protestants verleden (Meeus 2003:131). De Gilde verloor zowel zijn culturele als zijn financiële input. Van 1663 tot 1677 had de Sint-Lucasgilde ook nog eens een geschil met de gewapende gildes over de vrijstelling van schuttersdienst (Van der Straelen 1854:82-83, 88). Veertien jaar lang voerden de rederijkers geen toneel op. Al het geld ging naar het proces tegen de gewapende gildes. Op de koop toe beheerde de deken van de Gilde, Theodoor Verbruggen, de interne financiën erg slecht (Van der Straelen 1855:137-138). Deze kans moest gegrepen worden. Haastig pende Ogier een

¹ Al in het jaar 1480 fuseerde de rederijkerskamer De Violieren met de Sint-Lucasgilde (Van der Straelen 1855:24). De Violieren was een van de drie officiële Antwerpse kamers, naast De Goudbloem en De Olijftak (Meeus 2003:127). Enkel leden van De Olijftak werden vrijgesteld van schuttersdienst, een soort legerdienst, maar dan van de stad. Dat was een gegeerd privilege. Toen De Olijftak in 1660 verdwenen was, nam De Violieren hun naam over. Zo kon ze aanspraak maken op de privileges van De Olijftak (Porteman en Smits-Veldt 2008:731).

toneelstuk neer en na ‘Twee-mael vier-en-twintigh uren’ (Konst-minnenden leser, v.5)² was de *Verwelkoming* af.

Barbara Ogier werd vaak onderzocht als schrijvende vrouw (Van Vaeck-Verhouft 1997, Van Bruaene 2005, Porteman en Smits-Veldt 2008 en Van Gemert 2010). Dat onderzoek plaatst haar steeds in de schaduw van de mannen in haar omgeving: haar vader, Willem Ogier, haar man, Willem Kerricx en haar zoon, Willem Ignatius. Enkel Floris Prims (1949) focust meer op de inhoud van haar werk. Een detailbespreking van de *Verwelkoming* van Barbara Ogier ontbreekt tot nog toe. In de komende pagina’s wordt specifiek gezocht naar invloed van de politiek en de weerslag op de politiek na 1650. In politiek opzicht vervult het stuk drie functies: een klacht, een lofspel en een verzoek tot sponsoring.

1/ De *Verwelkoming* als klacht

Na 1585 verloor Antwerpen haar functie als handelsmetropool, mede door de sluiting van de Schelde (Meeus 2003:131). Antwerpia, het personage dat Antwerpen vertolkt in het stuk, klaagt dat subtiel aan, via een praeteritio.³ Ze overtuigt zichzelf dat haar getreur geen zin heeft, en spreekt zo tegelijk haar klacht uit:

‘K wil geen gheleden leet ghedencken, hoe’t ghewelt
My heeft benomen dat voor desen mijne schelde
Van Schepen vol ghekropt, soo verr’ als d’ooghen telde
Veel rijke Coopmanschap, door d’Indiaen ghesocht
Uyt Goud’ en Silvre Mijn, wert in mijn schoot ghebrocht.
‘K wil aen de Rooverij noch brant, noch Moort ghedencken
Nu my den Hemel self, schijnt vyt mijn leet te wencken.
(v.96-102)

Deze klacht over de handelseconomie is niet zo vanzelfsprekend in een stuk dat vooral dient om culturele sponsoring te vragen. Haar gejammer is enkel bedoeld om medelijden op te wekken.⁴

² De overgeleverde druk van de *Verwelkoming* bestaat uit verschillende delen. Deze delen worden in de bronvermelding afzonderlijk genummerd. De druk begint met een korte tekst over het verloop van Maximiliaans bezoek aan Antwerpen, hier aangeduid met ‘Inhout’. Daarna volgt het toneelstuk, dat eindigt met een lofdicht van Apollo. In de druk heeft dat lofdicht een eigen titel. Het wordt hier dan ook apart genummerd en krijgt de verwijzing ‘Lof-ghedicht’. De druk eindigt met een aanspreking van de lezer. Verwijzingen hiernaar worden aangeduid met ‘Konst-minnenden leser’.

³ De mededeling van een spreker of auteur dat hij het niet over een bepaald aspect van de zaak zal hebben – een aspect dat hij intussen wel expliciet noemt – maar over zal gaan tot iets belangrijkers. Het effect van praeteritio is dan vaak dat juist op het terloops genoemde extra aandacht valt (Van Bork et al. 2012).

⁴ Zo’n opportunisme is Barbara Ogier niet vreemd. Dat is duidelijk voor wie de miserabele toestand van de kunsten in de *Verwelkoming* vergelijkt met de overdreven euforische toestand van de kunsten in *De Getrouwe Panthera*. Dat stuk, Barbara Ogiers debuut, schreef ze in 1677 om het gewonnen proces tegen de gewapende gildes te vieren. In de voorrede spreekt Olivia als personificatie van De Olijftak haar vreugde uit. Ook hier is de staat van de rederijderskamer niet objectief, want de kamer stelde het helemaal niet zo goed als werd voorgesteld: Nu schijnt door blijdschap mij het hart te veel te jagen./Zeg gij die medeleeft, is ’t wonder dat een maagd./die nog gedachtenis van haren rampspoed draagt./zoo’n onverwachte vreugd kan over ’t lijden dragen? (Prims 1949:33)

Veel logischer is de klacht van de kunsten, verpersoonlijkt als Schilderkunst en Beeldhouwkunst. Zij kaarten de labiele politiek aan, en hoe die ook de kunsten destabiliseert:

Maer wat verwacht de Const, met dees bedroefde tijden?
Daer tweedracht setel-plaets hoe can de Conste staen?
Apollo's vreden Bergh, sou self ten gronde gaen
Doorweyckt van Menschen-bloedt, de sangh godinnen treuren
'T ghevleughelt Pegasus op't Top den Bergh doetscheuren
Met sijnen hoeven slagh daer niet als vier en vlam
Uyt schiet, noch de Fonteyn van d'Hipocrene, quam
Gheen Constaers te baet, in dees bedroefde tyden.
(v.82-89)

Hoe kan de kunst zich sterk houden, vraagt Beeldhouwkunst zich af, in zo'n woelige tijden? Zelfs de godenwereld blijft niet onberoerd. Hoe slechter het kunstbedrijf in Antwerpen wordt voorgesteld, hoe meer Maximiliaan geneigd zal zijn om het te steunen.

2/ De *Verwelkoming* als lofspel

Het toneelstuk is in grote mate een lofspel op Maximiliaan Emanuel II van Beieren. Hij wordt op drie manieren geprezen: op militair, religieus en cultureel vlak. Zijn militaire verdiensten tijdens de Turkenoorlogen worden vaak ter sprake gebracht.⁵ Uit zijn militaire kwaliteiten leidt Apollo af dat Maximiliaan de ideale beschermer van Antwerpia⁶ zal zijn:

Een Heldt [...], in Cracht, aen Hercules ghelijck.
Die op de mueren van Belgrado heeft doen blijcken
Hoe menigh Heldenae, voor sijnen arm moet wijcken.
Die neemt *Antwerpia* ghewilligh in bescherm
(v.19-22)

Even later vertelt Schilderkunst over een visioen dat hij die ochtend had. Daarin zag hij een onbekende man, die met 'Den Sabel inde vuyst' en met 'den voet op d'halve Maen' (v.72) Antwerpia's tranen droogde. Ook dat verwijst naar Maximiliaans succes in de Turkenoorlogen, met de halve maan als symbool voor de islam. Verder zegt Apollo nog dat Maximiliaan 'd'Oosten rijksche kroon Verheerlijckt' (Lof-ghedicht, v.13-14). Maximiliaan, die ervoor gekend stond dat hij pronkte met zijn afstamming van de Oostenrijkse Wittelsbachers, was hoogstwaarschijnlijk erg geflatteerd.

⁵ Als schoonzoon van de Duitse keizer Leopold I, verdedigde Maximiliaan het Duitse rijk tegen de invallen van de Osmanen. Vooral Maximiliaans zeges in Mohacz in 1687 en de inneming van Belgrado in 1688 hadden in heel Europa veel ophef gemaakt (Pirenne 1929:44).

⁶ Van Maximiliaan werd niet enkel verwacht dat hij de Antwerpenaren zou beschermen, maar alle Belgen. Zo noemde Willem Kerrix de vorst in 1694 'Defensor Belgarum', beschermer van de Belgen (Catalogue 1857:401-402). Maximiliaan beantwoordde volgens Pirenne helemaal niet aan die verwachtingen (1929:45). In de Negenjarige oorlog tegen Frankrijk dacht Maximiliaan namelijk vooral aan zijn eigen roem (Pirenne 1929:44). Later liep hij zelfs over naar de Fransen (Donnet 1907:498, Pirenne 1929:47).

Omdat hij de islamitische Turken versloeg, was Maximiliaan meteen ook lovenswaardig op religieus vlak. Zo had Maximiliaan volgens Antwerpia het ‘Hertneckigh Turckx ghespuys Ghedempt’ en ‘gheplant den standaert van het Cruys,/Daer d’halve maene placht te worden aen-ghebeden.’ (v.139-141).⁷ Werd de katholieke Maximiliaan geprezen om hem sterker af te tekenen tegenover de islamitische Turken, of is er meer aan de hand? Militaire zeges hielden wel vaker verband met religiositeit. Sven Molenaar wijst er in zijn onderzoek namelijk op dat Maximiliaans verdiensten in de Negenjarige oorlog ook werden gelinkt aan zijn vroomheid (2014:205-206).⁸ Misschien werd geslaagde militaire actie van een vorst dus sowieso gerelateerd aan goede morele kwaliteiten.

Los van zijn militaire en religieuze status, was Maximiliaan ook op cultureel vlak erg lovenswaardig. Hij stond bij De Olijftak gekend als een kunstliefhebber en, nog veel belangrijker, als een ware mecenas. Hij wordt gekarakteriseerd als ‘eenen uytnemenden Liefhebber ende kennaer der Consten’ (Inhout, v.14). Verder merkt de Beelhouwkunst ook nog op dat Maximiliaan ‘de Const ghenaedigh is’ (v.215). Deze lof hoort thuis in een politieke bespreking omdat ze niet los te zien is van Maximiliaans beleid. Jean-Philippe Huys, die Maximiliaans mecenaat in Brussel bestudeerde, stelt het als volgt:

‘Ce prince prenait soin de passer de l’une à l’autre influence iconographique ou stylistique, afin de satisfaire son goût personnel d’amateur d’art éclairé mais aussi de servir au mieux son ambitieuse politique territoriale, son vaste dessein politique étant celui de poser les bases d’une nouvelle souveraineté, celle des Wittelsbach, sur les Pays-Bas méridionaux avec Bruxelles comme capitale.’ (Huys 2013:115)

3/ De *Verwelkoming* als een verzoek tot sponsoring

In hoofdzaak is de *Verwelkoming* een verzoek tot sponsoring. De klacht van Antwerpia en de lof voor Maximiliaan staan volledig ten dienste van deze ‘requeste’. Als Antwerpia en haar kunsten klagen, wil het stuk in de eerste plaats medelijden opwekken. Als Maximiliaan op militair, religieus en cultureel vlak wordt geprezen, is dat om hem in een vrijgevege stemming te brengen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de vraag om sponsoring pas op het einde van het stuk komt. Nadat Beelhouwkunst en Schilderkunst hun werk aan de vorst voorstelden, verschijnt Apollo ten tonele. Als god van de poëten leest hij een lofdicht voor aan Maximiliaan. Dat lofdicht is meteen het einde van het stuk. Pas hier komt een wederdienst voor de inspanning van de gilde ter sprake:

het Juweel der Nederlandt-sche Steden
Heeft daerom aen u gunst, meest plicht van danckbaerheden

⁷ Ook Apollo prijst Maximiliaans christelijke waarden, in zijn lofdicht. Lof voor het katholicisme is echter niet zo vanzelfsprekend voor een heidense god. Vooral eer hij zijn lofdicht afsteekt, moet hij dan ook zijn lauwerkrans afleggen. Hij zegt: ‘K bekleed’ geen Godtheydts schijn, die’t heydendom verbeldt/Als ick u Daden prijs vol Christelijcke weerden’ (Lof-ghedicht, v.2-3).

⁸ *Het Mengelmoes* is een lijvig Antwerps liederhandschrift uit 1696. In het eerste lied worden Maximiliaans militaire prestaties in de Negenjarige oorlog bezongen. De eerste strofe eindigt als volgt: ‘omhelst den bijervorst dien helt dien vromen/die in den noodt u redden quam.’, een duidelijke link tussen Maximiliaans militair beleid en zijn vroomheid (Molenaar 2014:200, 205-206).

Beschaemt door onmacht, smeeck in dit ghedicht, dat haer
Vertooghsel vande konst aen uwe hoogheydt waer
Soo aenghenaem verthoont, dat het kon d'ooghen streelen
Om van u Rijcke jonst ghenaedigh med' te deelen
Ghelijck den grooten Philips die in Antwerpen vondt
Bequaem, een derde school de Konstenaers ghejont
(Lof-ghedicht v.23-30)

Hoe kon de keurvorst zijn 'Rijcke jonst' (Lof-ghedicht v. 28) niet delen met een meelijwekkende vrouw die overloopt van lof voor hem. Als dat nog niet volstond, voert Apollo nog een argument aan dat Maximiliaan Emanuel niet kan negeren. Hij wordt namelijk vergeleken met Filips IV, de vorige Spaanse koning. Die had in 1663 een octrooi aan de gilde geschonken (Van der Straelen 1855:116).⁹ Maximiliaan wil erg graag 'Ghelijck den grooten Philips' (Lof-ghedicht, v.29) zijn. Hij schakelde in 1698 zelfs zijn zoon in om een gooi naar de Spaanse troon te doen.¹⁰ Wie zich voorstelt dat Maximiliaan in 1693 dezelfde ambities had, snapt dat hij wel moest doneren. Dit is overigens niet de enige keer dat Maximiliaan vergeleken wordt met de Spaanse kroon. Vooraleer Antwerpia knielt voor Maximiliaan, kleedt ze zich op en zegt aan zichzelf waarom ze dat doet:

op dat u schoonheydt [...]
Oock aen't ghenaedigh oogh, soo liefelijck ten thoon
Magh worden voorghestelt, als altijdt aende kroon
Van Spaigne, wiens gonst soo overvloedigh straelden
Tot mijn behoudingh, dat noyt Dankbaerheydt betaelden
Het groote weldaet vande Koninghlijcke sorgh
(v.47, 50-54)

Maximiliaan stond voor een uitgemaakte zaak. Barbara Ogier was dus niet enkel 'stout' (Konst-minnenden leser, v.10)¹¹ omdat ze werk deed dat normaal voor mannen was bestemd. Ook haar toneelstuk, dat bijna naar chantage neigt, is erg gedurfd.

⁹ Op verzoek van de toenmalige deken David Teniers, schonk Filips IV op 6 juli 1663 acht vrijbrieven aan de Sint-Lucasgilde. Met deze sponsoring kon de gilde de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten oprichten in de leegstaande lokalen boven beurs van Antwerpen (Van der Straelen 1855:116-120).

¹⁰ Na de Vrede van Rijswijk in 1697, het einde van de Negenjarige oorlog, sloten Lodewijk XIV en Willem III een verdrag over de opvolging van de Spaanse troon. Josef Ferdinand, Maximiliaans zoon, zou alle Spaanse gebieden van Karel II erven, op Sicilië en Milaan na (Pirenne 1929:48). Maximiliaan zou zelf die functie op zich nemen, tot zijn zoon volwassen was. Omdat Maximiliaans zoon stierf vóór Karel II, mislukte dat plan (Pirenne 1929, 48). De hertog van Anjou, kleinzoon van Lodewijk XIV, kreeg de Spaanse troon. De Spaanse gebieden maakten van Frankrijk een machtsblok. De opportunistische Maximiliaan liep in 1700 dan ook over naar Franse zijde (Donnet 1907:498, Pirenne 1929:47).

¹¹ In het nawoord van de *Verwelkoming* noemt Ogier zichzelf 'stout': Derf ick Manne Konsten raecken,/Was mijn handelingh te stout/K'heb op Eer, noch winst ghebout/Als den Keurvorst te vermaecken (Konst-minnenden leser, v.9-12).

Na het stuk werd het verzoek officieel voorgedragen. Het was opgesteld door Filips François de Wale, griffier en procureur van de kamer. Amper twintig dagen later ondertekende men in Brussel de sponsoring, onder de vorm van vier vrijbrieven. De deken van de gilde, Hendrik Van Soest, bracht die vrijbrieven op 17 mei 1693 binnen in de kamer. Ze waren ‘bezegeld met den grooten zegel van Zyne Majesteyt in rooden wassche hangende aen dobbelen steerte van parkement’ (Van der Straelen 1855:156). Meteen werd unaniem besloten dat de vrijbrieven moesten worden verkocht. Elke vrijbrief leverde 900 gulden op en alles bij elkaar had het 733 gulden en 7 stuivers gekost om de brieven te bekomen (Van der Straelen 1855:162). Zo hield de Sint-Lucasgilde er het zeventiende-eeuws equivalent een kleine 30.000 euro aan over.¹² Daarmee renoveerde de gilde hun lokalen (Prims 1949:38), waar ze tekenlessen zouden organiseren (Van der Straelen 1855:157). Nu was de Koninklijke Academie van Schone Kunsten echt een feit.¹³

Barbara Ogier was echter nog niet volledig van haar taak verlost. Toen de nieuwe tekenschool openging, schreef ze een bedankingsstuk dat de naam *Verrykte Academia* kreeg. De opening van de school werd gelijktijdig gevierd met de patroonfeesten van 18 tot 21 november 1694. Net als met de komst van Maximiliaan, was dit een luisterrijk event (Van Vaeck-Verhouft 1997:391). De laatste dag van de patroonfeesten werd Ogiers toneelstuk vertoond, in aanwezigheid van een magistraat van het stadsbestuur. Later drukte Godtgaf Verhulst het toneelstuk onder de titel *Zeghen-praelende Academia inde openinghe van haeren nieuwen bouw*. Het is overigens het enige stuk waar Ogier iets aan verdiende, al was dat maar een schamele 20 gulden (Van Vaeck-Verhouft 1997:392). In dit toneelstuk gaan Antwerpia en Apollo weer in dialoog, maar verschijnt ook een nieuw personage, Academia. De toon is veel opgewekter en getuigt vooral van een grote dankbaarheid voor de sponsors:

de Const door *Bey'ren-Vorst* herleeft
Met d'Ed'le Magistraet, die spijt d'afionstigh oordeel
(Door wijsen raet) de Const altijd sijn in haer voordeel
Singht aen de jonckheydt hoe de gunst van d'overheydt
Aensiene de ghenaed' leer middel heeft bereydt.

¹² De omrekening gebeurde a.d.h.v. de calculator van het Internationaal Instituut voor Sociale Wetenschappen op <http://www.iisg.nl/hpw/calculate2-nl.php>.

¹³ Een bedanking was wel op zijn plaats. In mei 1693 al stuurt Van Soest, deken van de Sint-Lucasgilde, twee schilderijen naar Brussel (Van der Straelen 1855:157). De echte bedanking komt pas in 1694, en dan nog wel binnen de kring van Ogier. Haar man, Willem Kerricx, was beeldhouwer van de Sint-Lucasgilde. In augustus 1693 kreeg hij de opdracht om een geornamenteerd marmeren borstbeeld van Maximiliaan te beitelen (Van der Straelen 1855:158). Hij werkte het af in 1694. Men bood het beeldhouwwerk dus niet aan tijdens de voorstelling van de *Verwelkoming*, zoals Porteman en Smits-Veldt beweren (2008:733). Tijdens het stuk werd een ander beeld of een dummy gebruikt. De inscriptie op het beeld geeft ook M.DC.XC.III aan en de catalogus van het Antwerps museum voor Schone Kunsten (KMSKA) volgt die datering eveneens. Willem Kerricx kreeg niet minder dan 800 gulden voor het beeldhouwwerk (Van der Straelen 1855:160-162). De Ogier-dynastie was dus vanuit verschillende hoeken de belichaming van een wisselwerking tussen dichtkunst en beeldende kunst, tussen de rederijders en beeldende kunstenaars, tussen de Olijftak en de Sint-Lucasgilde (Porteman-Smits-Veldt 2008:732).

Apollo en enkele muzikanten begeleidden de magistraat op het einde van het stuk naar de nieuwe lokalen (Van Vaeck-Verhouft 1997:391). Barbara Ogier markeert dus zowel het begin als het einde van een geslaagd hoofdstuk cultuurpolitiek.

4/ Conclusie

Barbara Ogier verdient een plaatsje uit de schaduw van haar vader, man en zoon. Niet omdat ze een schrijvende vrouw was, maar omdat ze Maximiliaan vernuftig, stoutmoedig en snel bespeelde in haar *Verwelkoming*. Ogier haalt alles uit de kast om de vorst te doen sponsoren. Ze gebruikt de blokkade van de Schelde, de Turkenoorlogen, de Negenjarige oorlog, en minder expliciet ook de interne politiek van de Sint-Lucasgilde. Toegegeven, daardoor is het stuk op historisch vlak erg subjectief. Ogier karakteriseert Antwerpia met eigenschappen die niet steeds ter zake doen, ze flatteert Maximiliaan met lof die vaak niet over zijn interesse voor kunst gaat, ze chanteert de vorst zelfs bijna door hem met zijn Spaanse voorganger te meten. Dat Ogier dit stuk op twee dagen tijd schreef, toont bovendien dat ze op de hoogte was van Maximiliaans militaire verleden en van zijn ambities. Ze speelt kort op de bal, met handige schijnbewegingen, en scoort.

Het geld dat het stuk opleverde, was hoogstnodig. De Sint-Lucas gilde zat financieel in lastige papieren. De Spaanse overheid sponsorde namelijk liever hun katholieke tegenhangers, de jezùieten. Zelf gingen ze bovendien kwistig om met hun middelen. Barbara Ogier bewees de gilde een enorme dienst. Ze besepte erg goed dat Maximiliaan als nieuwe vorst de gunst van zijn volk nog moest verdienen. De *Verwelkoming* speelt daar slim op in, door hem als redder te karakteriseren. Maximiliaan zag zijn kans om die rol in de praktijk om te zetten. Zijn sponsoring bewijst dat politieke interesse voor de gildes en de rederijderskamers niet was uitgedoofd na 1650, al was die interesse niet meer onvoorwaardelijk. Maximiliaan had de gilde nodig en de gilde had Maximiliaan nodig. Cultuurpolitiek werkte dus nog steeds, als politiek opportunisme en cultureel opportunisme elkaar vonden.

Tobias Santens

Referentielijst

- Catalogue du Musée d'Anvers* [catalogus] (1857). Antwerpen: Buschmann.
- Donnet, F. (1907). *Het jonstich versaem der Violieren: geschiedenis der rederijkkamer De Olijftak sedert 1480*. Antwerpen: Buschmann.
- Huys, J.-P. (2013). 'Contribution à l'art de cour à Bruxelles autour de 1700. Notes sur des artistes au service de l'électeur Maximilien II Emmanuel de Bavière'. In: Van der Stighelen, K., Kelchtermans, L., & K. Brosens (reds.), *Embracing Brussels: art and culture in the court city, 1600-1800*. Turnhout: Brepols, 103-118.
- Meeus, H. (2003). 'Antwerpse rederijkers op zoek naar een nieuwe rol'. In: Ramakers, B (red.), *Conformisten en rebellen: rederijkerscultuur in de Nederlanden (1400-1650)*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 127-138.
- Molenaar, S. "‘Spaert u Kingh Willem’: De beeldvorming van Willem III in het Antwerpse verzamelhandschrift Het Mengelmoes van 1696". *De Zeventiende Eeuw* 30 (2), 199-213.
- Pirenne, H. (1929). *Geschiedenis van België: Dl. 5*. Gent: Samenwerkende Volksdrukkerij.
- Porteman, K., & M. B. Smits-Veldt (2008). *Een nieuw vaderland voor de muzen: geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*. Amsterdam: Bakker.
- Prims, F. (1949). 'De dichteres Barbara Ogier'. *Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het oud hertogdom Brabant* 32, 30-42.
- Van Bork, G.J., Delabastita, D., van Gorp, H., Verkruijse, P.J. & G.J. Vis (2012). 'Praeteritio'. Geraadpleegd op 26 november 2015 via http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_01581.php.
- Van Bruaene, A.-L. (2005). 'Brotherhood and Sisterhood in the Chambers of Rhetoric in the Southern Low Countries'. *The Sixteenth Century Journal* 36 (1), 11-35.
- Van der Straelen, J. B. (1854). *Geschiedenis der Antwerpsche rederykkamers. 1: Geschiedenis der violieren*. Antwerpen: Peeters.
- Van der Straelen, J. B. (1855). *Jaerboek der vermaerde en kunstryke Gilde van Sint Lucas binnen de stad Antwerpen*. Antwerpen: Peeters-Van Genechten.
- Van Gemert, L. (2010). 'Opportunities for women in the chambers of rhetoric: Barbara Ogier'. In: Van Gemert, L. et al. (reds.), *Women's writing from the Low Countries 1200-1875: a bilingual anthology*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 302-307.
- Van Vaeck M. & N. Verhouft (1997). 'Barbara Ogier: een rederijkersdochter om mee te pronken'. In: Schenkeveld-van der Dussen, R., Porteman, K., & H. Luijten (reds.), *Met en zonder lauwerkrans: schrijvende vrouwen uit de vroegmoderne tijd: van Anna Bijns tot Elise van Calcar: teksten met inleiding en commentaar*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 391-395.

Verantwoording bij de teksteditie

Van de *Verwelkoming* zijn vier drukken overgeleverd. Ze bevinden zich in de Universiteit Gent (UGent), in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience (EHC), de Koninklijke Bibliotheek van België (KBR) en het Rijksarchief te Kortrijk. De drukken uit de UGent en de EHC werden gedigitaliseerd en zijn vrij beschikbaar. Voor deze teksteditie werd de versie uit de EHC (Antwerpen) gebruikt. Afgezien van later aangebrachte nota's lijken de exemplaren in Antwerpen, Kortrijk en Gent niet te verschillen.

De teksteditie heeft niet de ambitie om een facsimile te zijn van de overgeleverde drukken. Daarom werd de cursivering niet steeds behouden. De opsomming van Maximiliaans titels en de aanspreking van de lezer op het einde zijn in de druk bijvoorbeeld volledig cursief. Voor het leesgemak werd dat hier aangepast. Wanneer de cursivering van betekenis is (bij toneelaanwijzingen, eigennamen en de 'M' van Maximiliaan), werd die uiteraard wel gerespecteerd. Ook kapitalen en initialen zijn op dezelfde manier gewijzigd. Bij de niet-geversificeerde delen lopen de regels verder door dan in de druk. Daarbij ging af en toe een koppelteken verloren. Behalve deze koppeltekens bleef de interpunctie wel ongemoeid. In de druk werd onder elk bladzijde het eerste woord van de volgende gedrukt. Deze bladwachters, een hulpmiddel bij het binden van de tekst, bevat onderstaande teksteditie niet. We corrigeerden ook enkele vermeende drukfouten. Het gaat dan vooral over e/c- en u/n-verwisselingen. In een eerste appendix worden deze correcties vermeld. Naast de prachtige titelprent, ontworpen door Godfried Maes en gegraveerd door Gaspar Bouttats (Porteman-Smits-Veldt 2008:733), bevat de *Verwelkoming* nog enkele andere gedrukte versieringen. Die werden van (1) tot (3) genummerd doorheen de tekst en zijn opgenomen in een tweede appendix.

G. Maes delin :

Gasp. Bouttats fecit

De Verwelkoming

[frontispice]

[fol. A1r] **Verwellecominghe op de saele van Pictura aen syne Keurvorstelycke Doorluchtigheydt Maximiliaen Emanuel**

By de gratie Godts Hertogh van Beijeren ende vanden opper-Paltz Paltz-Grave op den Rijn Grave des heyligh Rooms Rijcks Aerts-Hof-meester ende Keurvorst, Lands Grave van Luchtenborgh Gouverneur deser Nederlanden. &c.

Gheschiet op den 21. Februarius 1693.

(1)

Antwerpen, by Godtgaf Verhulst, woonende op de groote Mert inde Druckerije.

[fol. A1v: blanco]

[fol. A2r] **Inhout der vereenighde consten met de verstrooste Antwerpia. Verthoont aen syne Keurvorstelycke Doorluchtigheydt op de camer van Pictura. Den 21. Februarius, 1693.**

Syne Ceurvorstelijcke Hoogheydt, heeft sich gheweerdicht de Sale van Pictura met sijne teghenwoordigheydt te comen vereeren. Alwaer hy door de edelen Heere Janbaptista Grijs oudt Borghermeester, Hooftman der selver Camer, ende Dekens is met Brandende Flambeeuwen¹ sollemnellyck² inghehaelt. Op het Thooneel vanden Olijf-tack is verthoont (naer het soet Accoort vande
5 Musicale Instrumenten,) hoe Antwerpen aende Schelde lighende, door Apollo inden slaep vertroost wort: die haere Consten opweckt om met hunne oeffeningh sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt te vereeren. De Schilderconst sijne Daden ende over-vlieghende faem van Hongarijen op den Doeck afmalende: ende de Beeldt-houders-Const sijn Portrait oft ghelijckenis uyt de Marmor-steen in syne
10 teghenwoordigheydt verbeeldende, Apollo sluytende met de Poesie. Hier naer is hy ghegaen in de Koninghlycke Accademie ofte Leerscholen der Constenaeren: daer het alle was in Ordre ende in oeffeninghe ghestelt. Dit alle met ghenoeghen beschouwt hebbende, is weder ghekeert inde Saele die seer Rijckelyck verciert was, met uytmuntende Const van Schilderyen door verscheyden Meesters in't licht ghebrocht³ waer onder begrepen syn veele vande Dekens, der selve Kamer ende heeft jeder in't
besonder (als eenen uytnemenden Liefhebber ende kennaer der Consten) gaen besichtighen.

¹ Flambeeuwen: fakkels

² sollemnellyck: plechtig

³ in't licht ghebrocht: gemaakt

[fol. A2v] **Personagien**

Antwerpen,
Apollo Godt der Poeten,
Schilderconst,
Beldt-hovders-const,
3. Dicipelen vande Schilders-Const,
2. Vande Beeldt-Houders-Const,

Het Tooneel verthoont aende Schelde ende de Stadt in het verschiet.

[fol. A3r] *Apollo uyt-comende vindt Antwerpen rusten op een Water-Kruycke verbeldende de Schelde, ende vertroost haer inden Gheest met de Comste van sijne Keuvorstelijcke Doorluchtigheydt.*

Apol. Hoe leydt *Antwerpia* soo bitterlijck en treurt,
Met klachten die't ghewelf der Hemelen doorscheurt
Tot aen der Goden Throon? haer ooghen slapend' leken
Van Christalijne vocht, ghelijck twee water-beken.

- 5 Dat roert my aen het hert, dat mijn Vrindinne klaeght!
Wat haere Stadt behelst, de Goon en Mensch behaeght.
Mijn heete straelen die de Bracke wat'ren¹ trecken
Tot haere suyveringh, om't Aerdtrijck te bedecken,
Door soete vochtigheydt, met aenghenaeme groen
10 Die willen (int ghetraen) het selven uyt-werck doen:
Om van dat Pekel-nat dat in haer wanghen voren
Sou stellen, gantsch versoet een ander wegh te sporen,
En blijden ingangh tot vertroostingh van het hert.

Ant. ô Hemel!

- 15 *Apol.* Haer verbeelt, hoe dat Jupiter wert
Bewoghen tot ghenae: als ick mijn gulden wagh
Met 't vierighe² ghespan uyt *Thetis*³ schoot gingh jaeghen
Door 'swerelts omringh, en uyt 'thuys van Oostenrijck
Een Heldt opstondt, in Cracht, aen Hercules ghelijck.
20 Die op de mueren van Belgrado heeft doen blijcken
Hoe menigh Heldenae, voor sijnen arm moet wijcken.
Die neemt *Antwerpia* ghewilligh in bescherm:
En vat de droeve Vrouw, noch van haer traenen werm
[fol. A3v] Met sijn ghevreesde handt ghesterckt door Hemels crachten
25 Dat sy geen wreetheydt van den Vyandt moet verwachten
'K laet haer in eensaemheydt, terwijl ick op Parnas
Het Neghen-tal, dat om de droef *Antwerpen* was,
Ghereet tot klaeghen, hunnen thoon sal doen verkeeren
In Rijmen Lof-sangh, om den Ceurvorst te vereeren.

binnen.

Antwerpen liggende in sluymeringh op de Reviere, ontwaeckt.

- 30 *Antw.* Ach aenghenaemen slaep! wat is my al verbeldt?
Wat heeft den Hemel troost in mijn bescherm ghestelt
Op, op *Antwerpia*! 't is nu gheen tijdt van suylen⁴
En wilt u hoogh gheluck niet ruckeloos verruylen
Voor een onrusten slaep, neen siet den Hemel aen
35 Die om u traenen dees ghenae heeft ghedaen.
Gaet mijne Borgery, den vrede moet u leyden!
Jck hoop noyt onghetroost, van soo een vorst te scheyden

¹ Bracke wat'ren: mengeling van rivier- en zeewater, onzuiver water

² vierigh: vurig

³ Thetis: zeenimf, dochter van Nereus, hier een verpersoonlijking van de zee

⁴ suylen: dommelen

Hoe Jaeght mijn banghe Borst? daer liefd' en eerbiet staen
 Te twisten, om't ghesagh, wie datter voor sal gaen.
 40 De Liefde, praemt ¹den noodt van mijne Borgerijen
 Te klaeghen, Eerbiet stelt die wederom ter zijen
 Ontseght die vranghe walgh met blijde willecom
 Te menghen, klaeghen siet altijd naer droefheydt om²,
 En sal ick soo een Vorst met traenen gaen begroeten?
 45 ô neen *Antwerpia!* knielt voor die Helde voeten
 Met vrolijk aengesicht, strickt uwe vlocken ³haer
 Met pairlen en ghesteent: op dat u schoonheydt naer
 'T verloop van eeuwen, die u weerden hoogher schatten
 Als heel Europa in haer omringh can bevatten,
 50 Oock aen't ghenaedigh oogh, soo liefelijck ten thoon
 Magh worden voorghestelt, als altijd aende kroon
 Van Spaigne, wiens gonst soo overvloedigh straelden
 Tot mijn behoudingh, dat noyt Dankbaerheydt betaelden
 Het groote weldaet vande Koninghlijcke sorgh,
 55 Maer gunden boven dien, ghenadelijcken borgh.
 Soeckt pallas wijsheydt om't verstandt wel op te setten,
 Laet de welsprektheydt u tongh bevalligh wetten.
 [fol. A4r] Ach mocht *Apollo*, selfs, verschijnen in dees sael
 Daer ick de Consten het eerbiedelijck onthael
 60 Van onsen Keurvorst gaen belasten, want de Consten
 Treckt der Monarchen Oogh en Ooren tot haer Jonsten.

binnen.

2. *uytkomste Beldt-houder met Schilder-Const,*

Belt. Wat onrust jaeght den Gheest?
Schil. Een onghewoon ghedacht,
 Had in verbeldingh my jet selsaem voorghebracht.
 65 D'ontwaeckt *Auroor*⁴ begon noch nauwelijck 't ontsluyten
 Haer gulden Draey boom⁵, als de Christalijne ruyten
 My't helder sterren-licht noch onverwonnen liet
 In d'ooghen straelen en de sluymeringh verriet
 Eer dat my Phebus⁶ self, sou van sijn wagen wencken
 70 Om met becommeringh mijn noodt-lot te ghedencken.
 'T scheen ick in't Hernas sagh een Mars ghewapent staen
 Den Sabel inde vuyst, den voet op d'halve Maen,
 Sijn ooghen door 't helmet die straelden op dees landen:
 Terwijl een swacke Vrouw hem vatten met haer handen
 75 En uyt haer ooghen sont een vloet van Pairlen dauw

¹ praemt: wil met klem

² siet...om: fig. gaat gepaard met

³ vlocken: lokken

⁴ Auroor: Aurora, de dageraad

⁵ Draey boom: lett. slagboom. Aurora ontsluit de hemelpoorten en heft de sluier van de nacht op om Apollo door te laten.

⁶ Phebus: Apollo, de zon

Met diepe suchten, die uyt persten langhs den nauw
Besloten wegh van 't hert: de tongh cond' niet veel uyt
Maer d'weers door 't Harrenas 't Manhaftigh hert ontslyten
Tot haer medooghentheydt, en drooghden haer ghetraen

- 80 *Belt.* Der Constenaeren Gheest heeft altijdt ruyme baen
Om de verbeeldingh plaats en Inganck toe te wijden:
Maer wat verwacht de Const, met dees bedroefde tijden?
Daer tweedracht setel-plaets¹ hoe can de Conste staen?
Apollo's vreden Bergh, sou self ten gronde gaen
- 85 Doorweyckt van Menschen-bloedt, de sangh godinnen treuren
'T gheveleughelt Pegasus op't Top den Bergh doetscheuren
Met sijnen hoeven slagh daer niet als vier en vlam
Uyt schiet, noch de Fonteyn van d'Hipocrene, quam
Gheen Constenaers te baet, in dees bedroefde tyden.

Antwerpen verschoon.

- 90 *Ant.* Staect dese klachten, want den Hemel siet u lijden.
[fol. A4v] Ghy, die de Rotschen doet vermors'len door u cracht
Verheven twee! By Goôn, en Koninghen gheacht
Verkloect u wesen, ten is nu gheen tijdt om suchten:
Al leydt noch op de tongh het sap der vranghe vruchten
- 95 Ons door het Noodt lot, soo onsmackelijck voorghestelt.
'K wil geen gheleden leet ghedencken, hoe't ghewelt
My heeft benomen dat voor desen mijne schelde
Van Schepen vol ghekropt², soo verr' als d'ooghen telde
Veel rijcke Coopmanschap, door d'Indiaen ghesocht
- 100 Uyt Goud' en Silvre Mijn, wert in mijn schoot ghebrocht.
'K wil aen de Rooverij noch brant, noch Moort ghedencken
Nu my den Hemel self, schijnt vyt mijn leet te wencken.
Schil. 'K heb noyt met mijn Pinceel u wesen soo verbeldt
Soo vol van vrolijkheydt, soo Jeughdigh opghestelt
- 105 'T schijnt dat de versche roos haer verf', leydt op u wanghen
Beelt. Den marmor-steen had u ghelijckenis ontfanghen
Om dat het Lelie wit 't bestorven³ aanghesicht
Den Marmor maect ghelijck, wanneer de Const door't licht
Van haere wetenschap, den rouwen⁴ block gingh boetsen
- 110 Met haeren hamer-slagh en puntigh yser toetsen,
Tot dat de stucken, daer de Beeldtenis weerhiel
Af spronghen, en verthoond' een wesen sonder siel.
Maer nu wijck 't Marmor-wit voor't blösen van u kaecken,
Wat is de reden dat u soo door vreught doet blaecken?
- 115 *Ant.* Een hemelijcken troost, als ick my droevigh vont
Dicht by den Watervloet, de klachten inden mondt

¹ setel-plaets: zetelt

² vol ghekropt: volgepropt

³ bestorven: doodse

⁴ rouwen: ruwe

- Met zilte traenen, die ick inde baeren plenghden:
 Dan schoot mijn oogh op't landt, in't rondt en haere lenghden
 Ick hoordent kermen van mijn naerghebuerigh volck
 120 Die't sweert en honghers-noodt, als in een diepe kolck
 Van onghenae besloot: mijn ooren aen het ruyschen
 Door't buld'ren van't Canon, die schenen uyt het pruysschen¹
 Van't water, door den wint, en onverwacht tempeest
 Te hooren mijn verwijt, sij laf en licht bevreest
 125 Oft ick onweerdigh waer al mijn verheven saecken.
 Dat ded' de bitterheydt in het ghevoelen smaecken
 Want als de banghe borst, uyt noot, naer troostingh haect²
 Ist dat sy scheldingh vint de wonde grooter maect.
 [fol. B1r] Den ouden Schaldis³ door de biesen⁴ uyt-ghekeken
 130 Weckt uyt het water-ty verwonderlijck te spreken
 De gantsche wereldt door, want gheen verstandt bevat
 T'ghen Godt en de natuer tot Roem gheeft aen u Stadt.
 Soo docht my, dat ick werdt beschimt van mijn gheweten
 Terwijl Mercuri⁵, als op Phebus karr' gheseten,
 135 Om soo veel snelder my die overblijde maer
 Te brenghen, hoe een Vorst (soo vol medooghen) naer
 Ons droevigh Nederlandt, uyt liefde, was ghekomen:
 En had' ons Zeghen troost, alree⁶ ter handt ghenomen.
 Dien grooten Keurvorst, die't Hertneckigh Turckx ghespuys
 140 Ghedempt heeft, en gheplant den standaert van het Cruys,
 Daer d'halve maene placht te worden aen-ghebeden.
 Beminde Consten dat is d'oorzaeck en de reden
 Van mijne vrolijkheydt. T'schynt dat my t'hert ontsprinckt!
 Helpt my zijn willecom vereeren, t'wijl dat singht den heelen helicon
- 145 *Schild.* Komt hy uw Stadt ghemoeten?
Antw. Hy komt oock in dees' sael sijn vorstelijcke voeten
 te stellen uyt ghenaed'.
Beldt. Wat onverwacht gheluck!
Antw. Bethoont in uwe Const het grootste meester stuck
 150 *Schild.* K' gheloof dat my den gheest dien selven heldt verbelden
 Daer Phebus eerste licht op't blinckend' harnas spelden,
 En my dees weerglans schoot in't schemerigh ghesicht.
 Gheluck Antwerpia! Soo wort de wreedtheydts schicht
 Van uwe Stadt ghekeert. Wie sal de menschen schroomen
 155 Daer Goden hunne macht, hier breydelen en thoomen?
 Hoe wordt de Const vereert. Apelles⁷ u pinceel,

¹ pruysschen: bruisen

² haect: verlangt

³ Schaldis: Schelde

⁴ biesen: biezen, waterplanten

⁵ Mercuri: Mercurius, boodschapper uit de hemel

⁶ alree: reeds

⁷ Apelles: roemrijk klassiek schilder

- Vergunt my desen dagh van uwen Roem een deel?
 Niet Alexanders lof, in Venus te verbelden
 Maer in de Belt-nis van onsen Heldt der Helden.
- 160 *Antw.* Den Keurvorst naerder't. Sie hoe't Const beminrend' oogh
 Schijnt met beval¹ te sien, op ons te slecht vertoogh
Belt. Dat gheeft mijn Erm, sijn kracht 'k sal uyt de Rotsch gaen houwen
 Het wesen, daer ick stel naert goddelijck betrouwen,
 Mijn alder-grootste hoop, den Hemel my verbelt
- 165 [fol. B1v] Sijn Moedigh aengesicht, waer in natura stelt
 De grooste gaven die de Monarchie doet blijcken
 Ghy veerdight² u Pinceel.
Schil. K'sal in gheen jever³ wijcken
 T' wijl ghy sijn belt'nis haelt uyt d'uyt gehacte rots
- 170 Sal ick gaen thoonen, hoe den hooghmoet smaet en trots
 Der woedende Barbaer ghedempt wort, deught daer teghen
 Behaelt de Lauwercrans, en alderhooghsten zeghen.
Beldt. O hoogh gheboren Vorst! gheweerdicht u ghesicht
 En teghen-woordigheydt te gunnen laet de plicht
- 175 Van mijn ghedienstigheydt aen uw: ghenadigh oogen
 Niet om haer weerde, maer uyt vorstelijck ghedooghen
 Behaegen schoon den steen ten aensien van uw belt
 (Waer in den Hemel soo veel gaven heeft ghestelt)
 Schijnt selfs te deynsen, om in soo verworpen saken
- 180 Een vergelijckenis oft beldinghe te maecken.
 Verschoon de minste van uw dienaers die betrou⁴
 Dat inde slechte stof, de Const haer weerden hout:
 En dat het rijck verstant heel lichtelijck can vatten
 Dat const wel t'wesen gheeft, maer t'sijn verholen schatten
- 185 Waer in die groote const des Hemels heeft ghevrocht?
 Die stof en wesen 't saem heeft constigh voort ghebrocht.
 En was de stof te slecht? die Const con die verrijcken
 Met soo veel gaven, als in een Monarch moet blijcken.
 Verdien ick het gheluck, behaghen in mijn werck?
- 190 Soo uw de Konst behaeght neemt op den steen gheen merck⁵.
Schil. K'gaen uyt ghedooghen van u moghentheydts ghenaden
 Den doeck door het Pinceel vereeren met u daden.

binnen

- Antw.* Wat anders ist dat ick op dees ghewensten dagh
 Als uwe wetenschap; sijn Hoogheydt thoonen magh?
- 195 Al wat Antwerpia noch doet roem-ruchtigh leven,
 Dat is den schadt der Konst die haer is by ghebleven.

¹ met beval: vergenoegd

² veerdicht: maakt gereed

³ jever: ijver

⁴ betrou: gelooft

⁵ neemt...merck: sla acht

Wel eertijds Roomen was des Wereldts Konst tonneel
 Maer sonder waen gheseydt, mijn stadt heeft nu haer deel
 Om t'keurigh oogh, verlief, op haer te laeten schieten
 200 *Beldt.* Mijn Konst sal al te veel gheluck en eer ghenieten,
 [fol. B2r] Mijn handt niet te verwaent, uw dient eerst overleydt¹
 Hoe dat de Schilder konst, lief-kosend, streelt, en vleyt
 Met haer pinceel den doeck, maer mijne handelinghen
 Zijn rou en vreet in schijn, de stucken steenen springen
 205 Door punt en hamer slaggh, al oft uyt spijt gheschiet
 Tot dat-men eyndelijck t'volmaeckte wesen siet.
 Laet gheen vermeteltheydt² uw dienaers handt verkloecken,
 Maer met eerbiedigheydt dat groot gheluck versoecken
 Om uwe beltenis te boetsen in den steen
 210 *Antw.* ghedooghsaemheydt die lacht u Conste toe, laet gheen
 verloren ooghenblick

Verschoon 2. Stomme Perso. beginnen te wercken.

Beldts. Brenght Punten en siseelen³
 Slaet af den rouwen steen, k'sal dadelijck verdeelen
 Naer reghel, ende maet, de waere Beltenis
 215 Van onsen Vorst die soo, de Const ghenaedigh is
 Gheeft my den swaeren mast. Den Marmor die moet buyghen
 Voor't willen vande Const, die haere plicht gaet tuyghen
 Sacht daer niet al te diep, dees steghe⁴ stof ontseght
 Veranderingh, indien daer jet wert aen verslecht
 220 Oft roeckeloos af-ghehaelt: de Schilderconst (in oordeel
 Tot vry veranderingh) heeft door't Pinceel meer voordeel.
 Slaet daer die stucken af tot aen dat diepsel.

Ant. Mocht
 Dit naer ghenoeghen van sijn Hoogheydt sijn volbrocht?
 225 Hoe sou ick vol van vreught voor sijne voeten daelen?
Belt. Het wesen dat begint door d'harde schors te straelen
 Daer dient noch d'oogh ghetootst, daer valt de schaed⁵ te hert
 De Const lydt schande, daer natuer haer meester wert:
 Om dat natuer haer Const deelt in verscheyde wercken
 230 T' geen aen de Const is vry, nau keurigh te bemercken
 En kiest van elckx een deel, dat haer het beste dient,
 Soo wort volmaeckt in een, dat sy in hondert vint.
 Genaede Vorst! ick bid' verschoon mijn stoute handen?
 Uw wesen soo volmaeckt, maeckt selfs de Const tot schanden

Schilder Konst verschoon.

¹ overleydt: getoond

² vermetelheydt: overmoed

³ siseelen: ceselen, vlakke beitels

⁴ steghe: weerbarstige

⁵ schaed: schaduw

235 *Schil.* Brenght doeck en Ezel mijn Const leereligh, daer,

De Discipelen brenghen den doeck.

Keert wat den Doeck soo dweers, soo sal het beter naer
Den dagh wat om-ghekeert het schietend' licht ontfanghen
Nu met een versch ghesicht, 'k moet daer een toetsken langhen¹
[fol. B2v] Daer noch wat uyt ghediept, dit wat in een ghesmoort

240 Dat hooghsel wat gheklickt, daer noch een bresch doorboort
Om storremender handt den vyandt 't over vallen.

Groot moghende Monarch wat sijn dees verwen alle
Door het Pinceel vervoeght ten opsicht van het geen
De waarheydt ons ghetuyght en voor de wereldt scheen,

245 Ghelijck het sonne licht voor iders oogh kan blijcken?
Maer u ghedooghen can mijn Schildery verrijcken.

Doet verklaringhe van sijn Schildery.

Schil. Hier op den voor-gront blaest de faem tot aende locht
De Helde daden in Hongarien uyt ghevrocht².

250 Daer wint hy Stadt, op Stadt, daer siet-men van de wallen
Door vrees t'ghejaeghde volck te pletteringhe vallen.

Daer op den achter gront met t' blaesen van t' Cannon
Schiets door een dicken smoor³, een straelen van de Son
En thoont den Heldenae die d'halve Maen ded' Buyghen
Voor zijne voeten, om haer swackheydt te ghetuyghen

Apollo verschoon.

255 *Apol.* Soo aenghenaem verthoont de Const in Goden oogh
Dat self den Helicon, vol liefelijck vertoogh
Moet swichten, jae ick com als Jupiter mijn vader
Vermoemt als Mensch en legh mijn straelen af om naerder
In liefden en in jonst met u vereent te sijn.

260 *Beldt.* U jonst bestraelt dit werck, op dat het als mijn
Maer dat het God'lijck wert, ten opsicht vande weerden
Die my sijn wesen leent en wilt voor 't sijn aenveerden.

Apollo leydt zyn Lauwer Kroon af om uyt het Heydendom te treden. Leest het Lof-ghedicht.

¹ langhen: aanbrenghen (letterlijk: langer maken)

² uyt ghevrocht: verricht

³ smoor: walm

[fol. B3r] **Aen syne Keurvorstelycke Doorluchtigheydt Maximiliaen Emanuel**

By de gratie Godts Hertogh van Beijeren ende vanden opper-Paltz Paltz-Grave op den Rijn Grave des heyligh Rooms Rijcks Aerts-Hof-meester ende Keurvorst, Lands Grave van Luchtenborgh Gouverneur deser Nederlanden. &c.

Ick legh mijn Lauwers af, O grooten Oorloghs Heldt!
'K bekleed' geen Godtheydts schijn, die't heydendom verbeldt
Als ick u Daden prijs vol Christelijcke weerden,
'K sou beter Davids Herp, op thoon ghestelt aenveerden
5 Als hy het groot verwijt van Israel verjoegh
En aen den waeren Godh, lof op de snaeren sloegh.
Elendigh Christendom! bestormt aen alle sijden,
De kercke Godts en mocht gheen lasteringh vermijden
Het uytvercoren Volck, waer voor den Sone Godts
10 Sijn leste druppel Bloedt, ghestort heeft op de rots
Waer, door Godts loochenaers, vervolght verjaeght verslaghen
Had u verstraelde vuyst¹ gheen sorgh voor die ghedraeghen
[fol. B3v] Vernietight Turcxsche macht en d'Oosten rijcksche kroon
Verheerlijckt, inden naem van Godes eenigh soon
15 Gheluckigh Nederlandt! als allen uwe weggen
Ontbaent², door onrust sijn, dan wort een Vorst gheneghen
Ghelijck een Thesëus den Dool hof in te gaen.
Wy laetent Heyden-dom en hun Poëten staen,
Geen Ariadnes-Clou³ sal doen den uyt-ganck vinden
20 Maer die den al bestiert, den ghever van de winden⁴.
Monarch! die d'ooghen van ghenaden op ons keert
Wat hooghe danckbaerheydt? wat lof bequaem vereert?
Antwerpen het Juweel der Nederlandt-sche Steden
Heeft daerom aen u gunst, meest plicht van danckbaerheden
25 Beschaemt door onmacht, smeeck in dit ghedicht, dat haer
Vertooghsel vande konst aen uwe hoogheydt waer
Soo aenghenaem verthoont, dat het kon d'ooghen streelen
Om van u Rijcke jonst ghenaedigh med' te deelen
Ghelijck den grooten Philips die in Antwerpen vondt
30 Bequaem, een derde school de Konstenaers ghejont:
Die Roomen noch Parijs, in Leersaemheydt moet wijcken,
Om heel de wereldt door de Consten te verrijcken.
Hoe sal Picturas-sael verrijckt in Glorie staen
Om dese Nedrigheydt, der Grooten MAXMILIAEN.

EYNDE

(2)

¹ verstraelde vuyst: harde hand

² Ontbaent: onbegaanbaar gemaakt

³ Ariadnes-Clou: draad van Ariadne

⁴ die den al bestiert, den ghever van de winden: God

[fol. B4r] **Konst-minnenden leser**

Is mijn Rijm-konst vol ghebreken?
'Tis door kortheydt van den tijdt:
K'wacht van Konstenaers gheen strijdt
Wie sal Vrouwen teghen spreken?

5 Twee-mael vier-en-twintigh uren
Tusschen Dag en tusschen Nacht
Heeft dit op't Thooneel ghebracht
Voor zijn Hoogheydt uyt te vueren.

10 Derf ick Manne Konsten raecken,
Was mijn handelingh te stout?
K'heb op Eer, noch winst ghebout
Als den Keurvorst te vermaecken.

Deught voeght yder

door B. Ogier Ghemaelinne van Guil. Kerricx.
(3)

[fol. B4v: blanco]

Appendix 1

verhoont (Inhout v.4): verthoont

aeude (Inhout v.5): aende

eude (Inhout v.7): ende

eude (toneelaanwijzing voor v.1): ende

Gbeest (toneelaanwijzing voor v.1): Gheest

Doorluchtighe ydt (toneelaanwijzing voor v.1): Doorluchtigheydt

strael den (v.52): straelden

Ter wijl (v.74): Terwijl

snchten (v.76): suchten

Eu (v.138): En

T'schynr (v.143): T'schynt

Vau (v.154): Van

moghentheydts (v.291): moghentlydts

bemcrcken (v.230): bemercken

(*binnen* (toneelaanwijzing voor v.193): *binnen*)

blijeken (v.245): blijcken

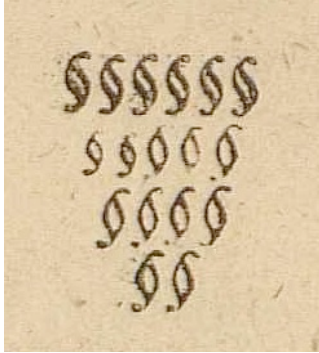
wcsen (v. 262): wesen

besto mt (Lof-ghedicht v.7): bestormt

Appendix 2

De grootte van de afbeeldingen is willekeurig.

(1)

(2)

(3)

Dankwoord

Graag wil ik prof. dr. Veerle Uyttersprot en prof. dr. Kornee van der Haven bedanken voor de vele tekstuele aanwijzingen en correcties, het geduld en de warme aansporing om deze editie verder op punt te zetten.